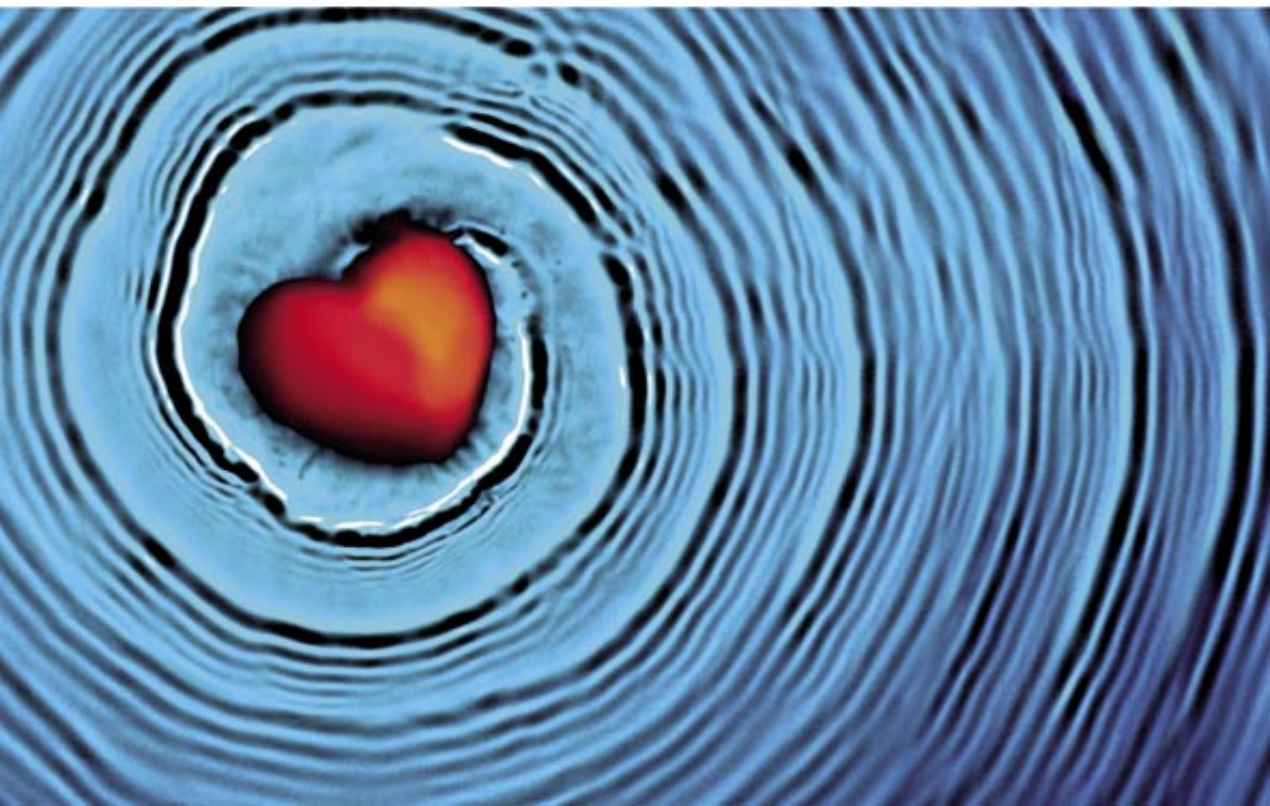

Robert Wagner

Kardioanestezie a perioperační péče v kardiologii

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout s portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umístování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

Copyright © Grada Publishing, a.s.

MUDr. Robert Wagner, Ph.D.

KARDIOANESTEZIE A PERIOPERAČNÍ PÉČE V KARDIOCHIRURGII

Recenzovali:

Prof. MUDr. Karel Cvachovec, CSc., MBA

MUDr. Aleš Březina, CSc.

Autor i nakladatelství děkují společnosti Linde Gas a. s. za finanční podporu, která umožnila vydání publikace.

© Grada Publishing, a.s., 2009

Obrázky dodal autor.

Obrázky 2.3, 2.5, 2.6, 2.7, 2.22, 2.26, 2.27, 2.35, 4.3, 7.4 graficky upravil Jakub Wagner.

Cover Photo © fotobanka allphoto, 2009

Realizace obálky Jana Řeháková

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, Praha 7

jako svou 3622. publikaci

Odpovědná redaktorka PhDr. Nikola Richtrová

Sazba a zlom Antonín Plicka

Počet stran 336

1. vydání, Praha 2009

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s.

Husova ulice 1881, Havlíčkův Brod

Tato publikace je určena pro odbornou zdravotnickou veřejnost a pracovníky ve zdravotnictví vybraných oborů.

Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků, což není zvláštním způsobem vyznačeno.

Postupy a příklady v této knize, rovněž tak informace o lécích, jejich formách, dávkování a aplikaci jsou sestaveny s nejlepším vědomím autora. Z jejich praktického uplatnění ale nevyplyvají pro autora ani pro nakladatelství žádné právní důsledky.

Všechna práva vyhrazena. Tato kniha ani její část nesmějí být žádným způsobem reprodukovány, ukládány či rozšiřovány bez písemného souhlasu nakladatelství.

ISBN 978-80-247-1920-7 (tištěná verze)

ISBN 978-80-247-7020-8 (elektronická verze ve formátu PDF)

© Grada Publishing, a.s. 2011

Obsah

Úvod	13
1 Předoperační příprava a odhad rizika pooperačních komplikací	15
1.1 Anesteziologická vizita	15
1.2 Odhad rizika časného pooperačního úmrtí	19
1.3 Odhad rizika velkých extrakardiálních komplikací	21
1.3.1 Neurologické komplikace	21
1.3.2 Infekce v operační ráně	21
1.3.3 Renální selhání (RS)	22
1.3.4 Gastrointestinální (GIT) komplikace	23
1.3.5 Plicní komplikace	23
1.4 Skórovací schémata pooperačního rizika	23
1.4.1 Skórovací systém STS	23
1.4.2 Euroscore	25
Literatura	27
2 Monitorování hemodynamiky a přidružených fyziologických funkcí	29
2.1 Elektrokardiografie (EKG)	29
2.1.1 Normální elektrická aktivita srdce	29
2.1.2 Standardní končetinové a hrudní svody	30
2.1.3 Systém tří elektrod	34
2.1.4 Modifikovaný systém tří elektrod	34
2.1.5 Systém pěti elektrod	34
2.1.6 EKG artefakty	35
2.2 Arytmie	36
2.2.1 Sinusová bradykardie	36
2.2.2 Sinusová tachykardie	37
2.2.3 Supraventrikulární extrasystoly (SVES)	37
2.2.4 Fibrilace síní (FISI)	37
2.2.5 Flutter síní	38
2.2.6 Paroxysmální síňová tachykardie	39
2.2.7 Junkční rytmus	39
2.2.8 Předčasné komorové stahy	40
2.2.9 Komorová tachykardie (KT)	41
2.2.10 Komorová fibrilace (KF)	42
2.3 Poruchy atrioventrikulárního vedení	43
2.3.1 AV-blok	43
2.3.2 Atrioventrikulární disociace	45
2.3.3 Raménková blokáda	45
2.4 Ischemie myokardu	45
2.4.1 Automatický záznam a počítačově asistovaná interpretace EKG	47
2.5 Arteriální tlak	48
2.5.1 Neinvazivní technika	48
2.5.2 Invazivní technika	49
2.5.3 Alternativní místa kanylace tepenného řečiště	50
2.5.4 Princip invazivního měření krevního tlaku	50
2.5.5 Analýza záznamu arteriální tlakové vlny	53

2.6	Centrální venózní tlak	54
2.6.1	Přístupy do centrálního venózního řečiště	55
2.6.2	Alternativní přístupy	57
2.7	Plicní arteriální tlak	58
2.7.1	Indikace a kontraindikace zavedení plicnicového arteriálního katétru (PAC)	60
2.7.2	Typy PAC a technika zavádění	61
2.7.3	Komplikace PAC	61
2.8	Měření minutového srdečního výdeje a výpočet odvozených parametrů	63
2.8.1	Bolusové měření srdečního výdeje termodilucí	63
2.8.2	Kontinuální měření srdečního výdeje termodilucí	66
2.8.3	Kontinuální volumetrické měření pravé komory	66
2.8.4	Kontinuální měření saturace kyslíku ve smíšené venózní krvi (SvO ₂) ...	66
2.8.5	Měření srdečního výdeje pomocí jícnové echokardiografie	67
2.8.6	Kalkulace hemodynamických parametrů	67
2.8.7	Měření srdečního výdeje pomocí transpulmonální termodiluční techniky	68
2.8.8	Měření srdečního výdeje analýzou arteriální tlakové křivky	71
2.9	Transezofageální echokardiografie (TEE)	73
2.9.1	Princip ultrazvukového zobrazení	73
2.9.2	Formáty zobrazení	75
2.9.2.1	M-mode	75
2.9.2.2	Dvojrozměrná echokardiografie (2D)	76
2.9.3	Dopplerovská echokardiografie	76
2.9.4	Pulzní dopplerovský způsob (PWD)	77
2.9.5	Kontinuální dopplerovský způsob (CWD)	78
2.9.6	Barevné dopplerovské mapování (CFM)	78
2.9.7	Základní vyšetření TEE	78
2.9.8	TEE projekce	80
2.9.8.1	Střední ezofageální okno na úrovni aortální chlopně (ME AV)	82
2.9.8.2	Střední ezofageální okno na mitrální úrovni (ME MV)	83
2.9.8.3	Transgastrické okno (TG)	84
2.9.9	Hodnocení srdeční funkce a specifických struktur	85
2.9.9.1	Preload LK	85
2.9.9.2	Systolická funkce globální – EFLK	85
2.9.9.3	Systolická funkce regionální (segmentární)	85
2.9.9.4	Diastolická funkce	87
2.9.9.5	Tepový objem (SV) a srdeční výdej (CO)	87
2.9.9.6	Výpočet tlakového gradientu	87
2.10	Neurologické monitorování	90
2.10.1	Elektroencefalografie (EEG)	90
2.10.2	Evokované potenciály (EP)	93
2.10.3	Transkraniální „doppler“ (TCD)	93
2.10.4	Mozková oxymetrie	95
2.10.4.1	Neinvazivní oxymetrie pomocí infračervené spektroskopie (NIRS, rSO ₂)	95
2.10.4.2	Jugulární venózní oxymetrie (SjvO ₂)	96
2.11	Tělesná teplota	96
2.11.1	Teplota tělního jádra	96
2.11.2	Teplota tělního pláště	97
	Literatura	97

3 Kardiovaskulární farmakologie	101
3.1 Vazodilatační látky	101
3.1.1 Aktivátory proteinkinázy	101
3.1.1.1 Nitroglycerin (NTG)	101
3.1.1.2 Nitroprusid sodný (NPS)	103
3.1.1.3 Oxid dusnatý (NO)	103
3.1.1.4 Prostacyklin (PGI ₂)	104
3.1.1.5 Prostaglandin E ₁ (PGE ₁)	104
3.1.1.6 Inhibitory fosfodiesterázy III (PDE-III)	104
3.1.2 Látky působící přes autonomní systém	104
3.1.2.1 Fentolamin	104
3.1.2.2 Urapidil	105
3.1.2.3 Labetalol	105
3.1.2.4 Clonidin	105
3.1.3 Látky působící na iontové kanály	105
3.1.3.1 Verapamil	106
3.1.3.2 Hydralazin	106
3.1.4 Další vazodilatancia	107
3.1.4.1 Enalaprilát	107
3.1.4.2 Fenoldopam	107
3.1.4.3 Bosentan	107
3.1.4.4 Neseritid	108
3.2 Vazokonstrikční léky	108
3.2.1 Metoxamin	108
3.2.2 Fenylefrin	109
3.2.3 Noradrenalin	109
3.2.4 Vazopresin	110
3.2.5 Metylenová modř (MM)	110
3.3 Inotropní látky	110
3.3.1 Inotropní látky závislé na cAMP	111
3.3.1.1 Dopamin	111
3.3.1.2 Dobutamin	112
3.3.1.3 Adrenalin	113
3.3.1.4 Isoproterenol	113
3.3.1.5 Milrinon	113
3.3.1.6 Efedrin	114
3.3.2 Inotropní látky nezávislé na cAMP	114
3.3.2.1 Kalcium	114
3.3.2.2 Levosimendan	115
3.4 Antiarytmické léky	116
3.4.1 I. třída antiarytmik (blokátory sodíkových kanálů)	118
3.4.1.1 Lidokain	118
3.4.1.2 Propafenon	118
3.4.2 II. třída antiarytmik (betablokátory)	118
3.4.2.1 Metoprolol	118
3.4.2.2 Esmolol	119
3.4.3 III. třída antiarytmik (blokátory draslíkových kanálů)	119
3.4.3.1 Amiodaron	119
3.4.3.2 Sotalol	119
3.4.4 IV. třída antiarytmik (antagonisté vápníkového kanálu)	120
3.4.4.1 Verapamil	120

3.4.5	Další antiarytmika	120
3.4.5.1	Digoxin	120
3.4.5.2	Magnezium	121
3.4.5.3	Kalium	121
3.5	Antiischemická léčba	121
3.5.1	Beta-adrenergní antagonisté	122
3.6	Kardiovaskulární farmakologie anestetik	124
3.6.1	Inhalační anestetika	124
3.6.2	Intravenózní anestetika	126
3.6.2.1	Propofol	126
3.6.2.2	Midazolam	127
3.6.2.3	Thiopental	127
3.6.2.4	Etomidát	128
3.6.2.5	Ketamin	128
3.6.3	Opioidy	128
3.6.4	Periferní svalová relaxancia (PSR)	131
3.7	Vliv mimotělního oběhu na farmakokinetiku léků	132
	Literatura	133
4	Principy operace a ochrany myokardu	135
4.1	Standardní průběh operace	135
4.2	Ochrana myokardu	137
4.2.1	Myokardiální ischemie	138
4.2.2	Kardioplegie	138
4.2.3	Složení kardioplegických roztoků	139
4.2.3.1	Krystaloidní kardioplegie	139
4.2.3.2	Krevní kardioplegie	139
4.2.4	Teplota kardioplegie	141
4.2.5	Způsob podání kardioplegie	142
4.2.6	Standardní postup chladové kardioplegické ochrany myokardu	143
4.2.7	Metoda střídání ischemie a reperfuze	143
4.2.8	Neadekvátní ochrana myokardu	143
4.3	Myokardiální předtřénování k ischemii myokardu (Ischemic PreConditioning – IPC)	144
4.4	Méně invazivní kardiochirurgie	146
	Literatura	147
5	Mimotělní oběh	149
5.1	Přístroj pro mimotělní oběh (MTO)	149
5.2	Základní uspořádání okruhu MTO	149
5.2.1	Venózní kanylace	151
5.2.2	Arteriální kanylace	153
5.2.3	Kanylace pro dekompresi srdce (vent)	154
5.3	Fyziologie MTO	156
5.3.1	Náplň MTO a hemodiluce	156
5.3.2	Nastavení parametrů hemodynamiky MTO	157
5.3.3	Průtok	158
5.3.4	Arteriální tlak	159
5.3.5	Typ perfuze	160
5.4	Hypotermie	161
5.4.1	Strategie udržování krevních plynů a pH krve v hypotermii	162

5.5 Patofyziologie MTO	163
5.5.1 Systémová odpověď organismu – SIRS (Systemic Inflammatory Response Syndrom)	163
5.5.2 Biokompatibilita vnitřního povrchu okruhu pro MTO	164
5.5.3 Tkáňová perfuze a mikrocirkulace během MTO	165
5.5.4 Monitorování tkáňové perfuze	166
5.6 Standardní vedení MTO	166
5.7 Vedení MTO v normotermii	167
Literatura	168
6 Hemokoagulace a hemoterapie	171
6.1 Fyziologie hemostázy	171
6.1.1 Plazmatické faktory	171
6.1.2 Trombocyty	174
6.1.3 Cévní endotel	174
6.1.4 Regulátory hemokoagulace	174
6.1.5 Fibrinolýza	175
6.2 Patofyziologie hemostázy během MTO	175
6.3 Heparin	176
6.3.1 Dávkování heparinu	177
6.3.2 Heparinová rezistence (HR)	178
6.3.3 Heparinem indukovaná trombocytopenie (HIT)	178
6.3.4 Antikoagulace pro MTO při HIT	179
6.4 Protamin	180
6.4.1 Vedlejší účinky protaminu	182
6.5 Monitorování koagulace	183
6.5.1 Aktivovaný srážecí čas (ACT)	184
6.5.2 Monitorování koncentrace heparinu	185
6.5.3 Monitorování neutralizace heparinu	186
6.5.4 Viskoelastické monitorování koagulace	186
6.5.4.1 Tromboelastografie (TEG)	187
6.5.4.2 Sonoclot	188
6.5.5 Monitorování destičkových funkcí	189
6.6 Krvácející pacient	190
6.6.1 Předoperační porucha hemostázy	190
6.6.2 Předoperační antitrombotická léčba	191
6.7 Prevence pooperačního krvácení	192
6.7.1 Farmakologická prevence krvácení	193
6.7.1.1 Volba heparinové strategie	193
6.7.1.2 Syntetická antifibrinolytika	193
6.7.1.3 Desmopresin	193
6.7.1.4 Aprotinin	194
6.7.1.5 Rekombinantní faktor VIIa (rFVIIa)	195
6.8 Léčba pooperačního krvácení	197
6.9 Hemoterapie	199
6.9.1 Transfuze	200
6.9.2 Čerstvá mražená plazma (ČMP)	202
6.9.3 Trombocyturní koncentrát (TC)	202
6.10 Transfuze pro neodkladné operace	204
Literatura	204

7 Anestezie pro operaci ICHS	207
7.1 Strategie „rychlé cesty“ perioperační péče (fast-track)	207
7.2 Operace ICHS v MTO (CABG)	209
7.2.1 Premedikace	209
7.2.2 Příprava před příjezdem pacienta na operační sál	210
7.2.3 Hrudní epidurální analgezie (HEA)	211
7.2.4 Preindukční fáze	212
7.2.5 Indukce do celkové anestezie	213
7.2.6 Modifikace postupů u reoperací a urgentních operací	214
7.2.7 Vedení anestezie před MTO	215
7.2.8 Vedení anestezie během MTO	217
7.2.8.1 Kontrola vnitřního prostředí a teploty	219
7.2.8.2 Kontrola krevního tlaku	220
7.2.8.3 Defibrilace a dočasná stimulace srdce	222
7.2.8.4 Peroperační probuzení	223
7.2.9 Ukončení MTO	224
7.2.9.1 Příprava na odpojení od MTO	224
7.2.9.2 Standardní technika odpojení od MTO	225
7.2.9.3 Selhání odpojení od MTO	226
7.2.9.4 Pravostranné srdeční selhání po MTO	228
7.2.9.5 Intraaortální balonková kontrapulzace (IABPC)	228
7.2.9.6 Krevní čerpadlo (VAD)	230
7.2.10 Vedení anestezie po zastavení MTO	239
7.3 Operace ICHS bez MTO (OPCAB)	242
7.4 Časná pooperační péče po revaskularizaci myokardu	245
Literatura	248
8 Anestezie pro operace srdečních chlopní	251
8.1 Aortální stenóza (AS)	251
8.2 Aortální regurgitace (AR)	253
8.3 Mitrální stenóza (MS)	254
8.4 Mitrální regurgitace (MR)	256
8.5 Trikuspidální stenóza (TS)	259
8.6 Trikuspidální regurgitace (TR)	259
8.7 Pulmonální stenóza (PS)	260
8.8 Kombinované chlopně vady	261
8.8.1 Aortální stenoinfúcie	261
8.8.2 Mitrální stenoinfúcie	261
8.8.3 Aortální regurgitace a mitrální regurgitace (AR + MR)	261
8.8.4 Aortální stenóza a mitrální stenóza (AS + MS)	262
8.8.5 Aortální stenóza a mitrální regurgitace (AS + MR)	262
8.9 Antikoagulace u chlopně vady	262
8.10 Profylaxe protézové endokarditidy a infekce v místě operace	263
Literatura	266
9 Anestezie pro operace na hrudní aortě	267
9.1 Disekce aorty	267
9.2 Aneurizma hrudní aorty	268
9.3 Traumatické poškození hrudní aorty	269
9.4 Koarktace aorty	269
9.5 Předoperační příprava urgentních operací aorty	270
9.6 Operace na ascendentní aortě	270

9.7 Operace na oblouku aorty	271
9.7.1 Cirkulační zástava v hluboké hypotermii (DHCA)	272
9.7.2 Retrográdní cerebrální perfuze (RCP)	274
9.7.3 Selektivní antegrádní cerebrální perfuze (ACP)	274
9.8 Operace sestupné hrudní a torakoabdominální aorty (TAA)	275
9.8.1 Patofyziologie aortální svorky u TAA	276
9.8.2 Technika bez distální perfuze	277
9.8.3 Gottův zkrat	277
9.8.4 Levokomorový aktivní bypass	278
9.8.5 Částečný MTO	278
9.8.6 MTO s DHCA	278
9.9 Endovaskulární ošetření TAA (stentgraft)	278
9.10 Vedení anestezie u operací TAAA	279
9.10.1 Jednostranná plicní ventilace	279
9.10.2 Prevence ischemie ledvin a orgánů mezenteria	281
9.10.3 Prevence pooperační paraplegie	282
9.10.3.1 Augmentace středního arteriálního tlaku	283
9.10.3.2 Drenáž likvorového moku	283
9.10.3.3 Peroperační monitorování míšní funkce	284
Literatura	285
10 Anestezie pro transplantaci srdce	287
10.1 Výběr příjemce pro TS	287
10.2 Výběr dárce pro TS	288
10.3 Chirurgický postup TS	289
10.4 Anestezie pro TS	289
10.4.1 Pravostranné srdeční selhání po TS	291
10.5 Časná pooperační péče TS	292
Literatura	295
11 Anestezie u vrozených srdečních vad v dospělosti	297
11.1 Klasifikace vrozených srdečních vad (VSV)	297
11.2 Zkratky	298
11.3 Vliv VSV na orgánové funkce	298
11.3.1 Myokardiální funkce a arytmie	298
11.3.2 Plicní funkce, plicní hypertenze a cyanóza	299
11.3.3 Hematologické změny	300
11.3.4 Neurologické změny	300
11.3.5 Renální změny	300
11.4 Defekt síňového septa (DSS) a částečná anomální drenáž plicních žil	301
11.5 Defekt atrioventrikulárního septa (AV-kanál)	303
11.6 Defekt komorového septa (DKS)	303
11.7 Fallotova tetralogie (TOF)	304
11.8 Transpozice velkých arterií (TGA)	305
11.9 Funkčně jediná komora (FSV)	306
11.10 Ebsteinova anomálie trikuspidální chlopně	307
11.11 Truncus arteriosus	308
Literatura	309
Seznam zkratk	311
Váha doporučení klinických postupů podle klasifikace ACC/AHA	318
Rejstřík	319

Úvod

Při psaní této knihy jsem vycházel ze svých praktických zkušeností, které jsem získal za dvacet let působení v Centru kardiovaskulární a transplantační chirurgie (CKTCH) Brno, a také ze svých ústavních i mimoústavních přednášek na témata, jež se většinou shodují s názvy kapitol. Kniha pokrývá hlavní oblasti perioperační péče s výjimkou dětské kardioanestezie a anestezie pro nejnovější chirurgické postupy, jako je například robotická chirurgie. Je to proto, že se dětská chirurgie v CKTCH již neprovádí, a miniinvasivní chirurgie založená na endoskopických technikách (port access) zde naopak ještě nenašla své pevné místo.

Kniha je určena kardioanesteziologům, ale i všem anesteziologům, kteří mají hlubší zájem o vedení hemodynamiky u pacientů se srdečním onemocněním. Postupy v kardioanestezii se neliší od postupů v jiných subspecializacích, pouze se některé z nich používají častěji – například invazivní monitorování nebo jícnová echokardiografie. Jedinými specifiky jsou patofyziologie mimotělního oběhu a hypotermie.

Užitečné informace zde mohou nalézt rovněž kardiochirurgové, kardiologové, perfuzionisté a další zdravotníci, kteří pečují o kardiochirurgické pacienty. Při tvorbě monografie jsem se snažil o stručnost, výstižnost a přehlednost s výběrem všech důležitých dat v podobě tabulek a schémat. Zájemce o hlubší znalosti z kardioanestezie odkazují na rozsáhlejší monografie nebo na jednotlivé studie z odborných časopisů. Pro přehlednost jsou některé odkazy uvedeny za jednotlivými kapitolami. Tyto citace mají buď charakter klíčových historických prací, nebo dokumentují nejnovější informace v dané oblasti.

Za uplynulých dvacet let se naše postupy výrazně změnily. Pokroky v diagnostice srdečních onemocnění, chirurgické léčbě, mimotělním oběhu, ochraně myokardu a perioperační péči umožňují operovat stále složitější stavy u starších a komorbidních pacientů, aniž by se horšily operační výsledky. Úroveň perioperační péče nyní umožňuje v průměru extubaci do 8 hodin od operace, překlad z JIP první pooperační den a propuštění pacienta z nemocnice za týden od operace.

Vlastní text je rozdělen do jedenácti kapitol, přičemž prvních šest je spíše obecného charakteru a zbývajících pět pojednává o anestezii a pooperační péči u jednotlivých operačních výkonů. První kapitola je věnována předoperačnímu vyšetření, podílu anesteziologa na tomto vyšetření, a především odhadu rizika pooperačních komplikací a časného úmrtí. Jsou zde popsány nejčastěji používané skórovací systémy jako Euroscore a systém STS. Druhá kapitola se zabývá monitorováním hemodynamiky a přidružených fyziologických funkcí. Hlouběji jsem popsal principy tlakového monitorování, za jehož validitu je anesteziolog přímo zodpovědný. Náležitě místo je zde věnováno jícnové echokardiografii, jejíž zavedení do perioperační diagnostiky se považuje za hlavní přínos ke zlepšení operačních výsledků za posledních patnáct let. Třetí kapitola obsahuje kardiovaskulární farmakologii intravenózních látek včetně anestetik, neboť tato oblast je pilířem moderní kardioanestezie. Z praktického hlediska, ale i pro úspornost jsou zde popsány jen ty léky, které byly nebo jsou registrovány v parenterální podobě v ČR. V kapitole čtvrté jsou popsány principy operace srdce, protože bez znalostí operačních postupů nelze úspěšně vést kardioanestezii a včas

reagovat na úskalí, která s sebou přinášejí jednotlivé typy operací. Kapitola pátá je věnována mimotělnímu oběhu (MTO). Znalost fyziologie a patofyziologie MTO je alfou a omegou celé peroperační péče. Význam anesteziologa v udržování homeostázy během MTO podtrhuje fakt, že mladá generace kardiochirurgů již nemá takové povědomí o celé problematice, jako tomu bylo dříve. Stále více chirurgů deleguje velkou část odpovědnosti za toto období na anesteziologa. Ten má také nejvíce času a informací na hodnocení vitálních funkcí, aby mohl včas reagovat na hrozící problémy, neboť chirurg je soustředěný především na provedení bezchybného výkonu a perfuzionista na chod mimotělní perfuze. Šestá kapitola se zabývá hemokoagulací a hemoterapií, které jsou pro celý operační tým pravděpodobně nejnáročnější oblastí peroperační péče. Úkolem anesteziologa je modulace fluidity krve pro bezprostřední potřeby operace, což ovšem vyžaduje dokonalou znalost hemokoagulace a jejího monitorování.

Od sedmé kapitoly začíná speciální část. Sedmá, rozsáhlejší kapitola, je zaměřena na anesteziologickou péči u nejčastějšího výkonu – chirurgické revaskularizace myokardu. Zde se také nachází detailní popis operace v mimotělním oběhu, který je v mnoha rysech stejný i u jiných operací. Čtenář zde nalezne též postupy u tzv. operací na bijícím srdci, jež jsou pro anesteziologa často náročnější než operace v MTO. Součástí této kapitoly je léčba akutního srdečního selhání včetně použití intraaortální balonkové kontrapulzace a krevního čerpadla. Tato a následující kapitoly obsahují i základní principy časné pooperační péče. Osmá kapitola zahrnuje postupy pro chlopenní operace – druhý nejčastější typ srdečních operací. V závěru této kapitoly je uvedena antimikrobiální profylaxe protézové endokarditidy a infekce v místě operace. Není opomenuta ani problematika pooperační antikoagulace u chlopenních náhrad. Kapitola devátá je věnována nejnáročnějším hrudním operacím – zákrokům na hrudní aortě. Specifické požadavky na anesteziologa zahrnují udržení homeostázy během hypotermie, včetně hluboké hypotermické cirkulační zástavy, časnou detekci ischemie CNS a jednostrannou plicní ventilaci. Kapitola desátá pojednává o anesteziologickém vedení u transplantace srdce. Od anesteziologa se mimo jiné očekává vysoká úroveň spolehlivosti včasného provedení přípravných fází a úvodu do anestezie, aby nebyl narušen časový harmonogram transplantace, který by prodlužoval čas ischemie štěpu. Součástí kapitoly je léčba časného selhání štěpu, včetně akutního selhání pravé komory. Poslední, jedenáctá kapitola, je věnována anestezii pro vrozené vady v dospělosti, která se týká jednak primóoperací, jednak reoperací pro definitivní korekci po paliativním výkonu a revizi definitivního řešení.

Použitá obrazová dokumentace pochází z vlastního archivu záznamů křivek, nové tvorby pro účely monografie nebo úpravy převzatých obrázků, u nichž je vždy uveden zdroj. Zde bych chtěl poděkovat svému synovi Jakubu Wagnerovi, který se na přípravě obrázků a schémat aktivně podílel.

Robert Wagner

1 Předoperační příprava a odhad rizika pooperačních komplikací

Operace srdce v celkové anestezii patří celosvětově mezi nejčastěji prováděný velký chirurgický zákrok. Hlavním rysem kardiochirurgie posledních let je narůstající počet starých a více nemocných pacientů. Stárnoucí populace a prudký nárůst tzv. perkutánních intervenčních technik vedou k tomu, že více pacientů se sníženou srdeční funkcí, přidruženými chorobami a po perkutánních či chirurgických zákrocích podstupuje kardiochirurgický výkon [1]. Tyto skutečnosti vyžadují důkladné předoperační vyšetření, přípravu a stanovení stupně rizika, které diktuje snaha o udržení nízké pooperační mortality, dosažené v posledních dvou dekadách.

Předoperační příprava před plánovanou operací srdce musí naplňovat tři položky:

1. Získání patřičných anamnestických informací, konzultací a laboratorních testů nezbytných ke zhodnocení aktuálního stavu a odhadu operačního rizika.
2. Optimalizace pacientovy celkové kondice, zlepšení funkce vitálních orgánů a navržení plánu perioperační péče.
3. Seznámení pacienta s anestézií, perioperační péčí a operačním výkonem, aby chom snížili pacientovo předoperační napětí.

1.1 Anesteziologická vizita

Anesteziologové mají motivaci podílet se na předoperační přípravě, neboť případné nedostatky komplikují jejich práci na sále i JIP. Účast anesteziologa nabízí také možnost racionalizovat vyhodnocování a snížit nadbytečné „rutinní“ předoperační testy. Některé prvky plánu perioperační péče jako volba anesteziologické techniky, přístupy k invazivnímu monitorování, užití technik ke snížení transfuzí, ochrany mozku a míchy se rovněž týkají rozvahy v tomto období. Anesteziologové mají detailní znalosti a praktické zkušenosti všech aspektů operace, a jsou tak v ideální pozici podat pacientovi informaci o tom, co mu nabízíme a co jej čeká v perioperačním období.

Běžnou praxí je však rutinní příprava a splnění seznamu testů a vyšetření ještě před přijetím, které vyhodnotí odesílající lékař (tab. 1.1). Vyžádaná anesteziologická konzultace může vést k občasnému doplnění vyšetření či úpravě medikace krátce před operací, zvláště u tzv. hraničních stavů s plicní dysfunkcí. Anesteziologická vizita zahrnuje poslední kontrolu výše uvedených náležitostí, fyzikální vyšetření a posouzení klinického stavu pacienta. Uvedená jedinečná pozice anesteziologa s jeho motivací umožní i méně zkušeným lékařům potvrdit či naopak zpochybnit některý aspekt předoperační přípravy. V rámci anesteziologické vizity se pacient může znovu zeptat na perioperační detaily na základě informační brožury, kterou si již mohl pročíst.

Tab. 1.1 Předoperační testy pro srdeční operaci

Vyšetření	Abnormální výsledek	Komentář
Krevní skupina	Přítomnost protilátek	Konzultuj krevní banku stran dostupnosti krevních derivátů.
Krevní obraz	Anémie Hct pod 35 %	U stabilních pacientů suplementace železa (týdny), nebo erythropoetin (dny). U nestabilních zvaž transfuzi nebo objednej více ery-masy k operaci.
	Leukocytóza (leu nad 10 000)	Pátrej po možné akutní infekci.
Koagulace		
Protrombinový čas (PT, Quick) – test na zevní a společnou dráhu koagulační kaskády Norma: 12–15 s (70–100 %, 0,9–1,3 INR)	70–50 % (1,3–1,6 INR)	ještě normální, jsou-li v normě aPTT, Tč, fibrinogen a počet trombocytů
	50–30 % (1,6–2,6 INR)	relativní kontraindikace operace, třeba korigovat vitaminem K (dny) nebo čerstvou mraženou plazmou (hodiny)
Aktivovaný parciální tromboplastinový čas (aPTT) – test na vnitřní a společnou dráhu koagulační kaskády Norma: 22–36 s	nad 36 s	prodloužen při poklesu plazmatických faktorů; vrozený deficit – hemofilie A, B, von Willebrandova nemoc, přítomnost inhibitorů – lupus antikoagulans, DIC, heparinizace
Trombinový čas (Tč, TT) – test na společnou dráhu Norma: pod 14 s	nad 14 s	prodloužen při fibrinogenu pod 1 g/l, hyperfibrinolýze, heparinizaci
Fibrinogen Norma: 1,8–4,5 g/l	pod 1,8 g/l	pokles při snížené syntéze, zvýšené spotřebě při DIC či diluci
	nad 4,5 g/l	vzestup při infekci, graviditě, nádorech, po operaci
Trombocyty Norma: 150–400 × 10 ⁹ /l	pod 100 × 10 ⁹ /l	pokles při idiopatické trombocytopenii (ITP) – vyžaduje přípravu hematologem; sekundární diluční, poléková, postinfekční, paraneoplastická; heparinem indukovaná (HIT) – paradoxně jde o prokoagulační stav
Biochemický základ		
Urea 1,7–8,3 mmol/l	9–30 mmol/l	zvýšena prerenálně (hypovolemie nebo srdeční selhání) – předpoklad úpravy po úspěšné operaci; selhání ledvin akutní nebo chronické (významný rizikový faktor)
	20–50 mmol/l	
Kreatinin 53–106 μmol/l	nad 120 μmol/l	chronické selhávání ledvin
	nad 200 μmol/l	významný rizikový faktor
Glukóza 3,3–5,8 mmol/l Analýza moči a sedimentu		vyžadován striktně normoglykemický protokol v přípravě i perioperačně
Kalium 3,8–4,7 mmol/l	pod 3,8 mmol/l	zvýšené riziko tachydysrytmií
	nad 4,7 mmol/l	zvýšené riziko bradyarytmií